

poate încheia prin cuvintele semnatarului *Prefeței* : „pot spune că am în față o lucrare bună și că ea va fi citită cu plăcere de iubitorul faptului istoric și cu interes de specialist”.

Costică ASĂVOAIE

JEWS IN THE HUNGARIAN ECONOMY 1760–1945, STUDIES DEDICATED TO MOSHE CARMILLY-WEINBERGER ON HIS EIGHTH BIRTHDAY, Edited by MICHAEL K. SILBER, Jerusalem, The Magnes Press, The Hebrew University, 1992, 297 p.

Fost șef-rabin al comunității israelite de rit occidental din Cluj (1934–1944), profesor emerit la Universitatea Jeshiva din New York, Moshe Carmilly-Weinberger este o personalitate culturală de anvergură, profund atașată de comunitatea confesională căreia aparține și de spațiul transilvan, de multiple simbioze, unde și-a petrecut o bună parte din viață și a lăsat urme notabile. Nu întâmplător, din vasta sa bibliografie, care în 1990 număra 224 de titluri, o mare parte este consacrată diverselor aspecte ale istoriei evreilor din Ardeal : *Memorial Volume for the Jews of Cluj-Kolozsvár* (ediția I, 1970 ; II, New York, Sepher Hermon Press, 1988), iar mai recent *Istoria evreilor din Transilvania, 1623–1944*, (București, Edit. Enciclopedică, 1994) și *The Road to Life. The Rescue Operation of Jewish Refugees on the Hungarian-Romanian Border in Transilvania, 1936–1944*, New York, Shengold Publishers, 1994), alături de numeroase articole risipite prin reviste de specialitate, sunt măsura unei activități cărturărești ce impune luare aminte. Nu aș omite din realizările acestuia o lucrare de excepție, *The Rabbinical Seminary of Budapest Centennial Volume, 1877–1977* (New York, Sepher-Hermon Press, 1986), fundamentală pentru înțelegerea iudaității central-europene, îndeosebi sub aspectul ei cultural. Așadar, pare firescă și inițiativa întemeierii la Cluj a unui Institut de iudaistică ce poartă numele „Moshe Carmilly”, sub conducerea lui Ladislav Gyémánt.

În acest context, comunitatea istoricilor maghiari (amintită de Iván T. Berend și György Ránki) au ținut să marcheze aniversarea a 80 ani de viață a lui Moshe Carmilly prin organizarea la Budapesta, în 1988, a unui colocviu dedicat locului ocupat de evrei în economia Ungariei între 1760–1945. Inițiativa s-a dovedit benefică, reușindu-se ca la numai două decenii de la apariția cărții lui W.O. McCagg, *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary* (1972), de referință până atunci, să se ofere un tablou mult mai cuprinzător și nuanțat. De altfel, putem vorbi de o conjunctură fericită în istoriografia problemei, anul următor marcând editarea volumului *Social and Economic History of Central European Jewry* edited by J. Don and V. Karady, New Brunswick, London Transaction Publishers, 1989.

Revenind la colocviul din ianuarie 1988 dedicat lui M. Carmilly, textele reunite în tomul de față oferă o imagine multidimensională a tot ce a însemnat iudaitatea maghiară, mecanismele compensatorii puse în lucru de această comunitate și care au făcut ca evreii să devină preponderenți în toate domeniile economice purtătoare ale modernității. Cartea constituie o analiză a celor mai semnificative performanțe colective, ca rezultat al unor eficiente strategii de gestionare a identității etnice și religioase, dar și de integrare în comunitatea maghiară ce se dovedise atât de generoasă până în 1920. Asimilarea evreilor pare una din cele mai reușite acțiuni desfășurate în centrul și sud-estul Europei, cu consecințe pe care autorii studiilor le-au scos mereu în evidență. Contribuțiile lui Michael K. Silber (*A Jewish Minority in a Backward Economy*), Péter Hanák (*Jews and the Modernization of Commerce*), Vera Bácskai (*Jewish Wholesale Merchants in Pest*),

L. Katus (*The Occupational Structure of Hungarian Jewry*), Juliana Puskás (*Jewish Leaseholders in the Course of Agricultural Development*) J. Komlos (*The Standard of Living*), P. Hidas (*Hidden Urbanization*), Victor Karady (*Religious Divisions, Socio-Economic Stratification and the Modernization of Hungarian Jewry after the Emancipation*) ș.a. surprind diversele specificități ale iudaității în acele câmpuri în care evreii au exercitat funcții importante, chiar preponderente, procesul de trecere de la micile antreprize comerciale și industriale spre cele mari, de investiții în domenii de risc, dar cu mare impact în societatea maghiară, precum industria culturală, presă, edituri, cinematografe etc.

Nu lipsesc nici aspectele mai puțin fericite ale istoriei comunității evreiești din Ungaria, cele legate de antisemitism și de exclusivismul la care a fost supusă (Mária Kovács, *Interwar Antisemitism in the Professions: The Case of the Engineers*), cu evidențierea gradului ei de mobilitate (György Lengyel, *Hungarian Banking and Business Leaders Between the Wars*).

Lucrarea se recomandă, așadar, prin spiritul onest vizavi de rolul și ponderea elementului evreiesc în economia Ungariei, beneficiind de colaborarea unor specialiști de marcă ai iudaității care au pus în lucru cu mare profit interdisciplinaritatea, dovedind totodată locul primordial ce trebuie acordat sociologiei în atari demersuri. Și, nu în ultimul rând, se constituie într-un remarcabil omagiu adus unuia din cei mai străluciți cărturari ce și-a desfășurat activitatea ireproșabil în folosul acelor comunități care au arătat toleranță și deschidere față de alteritatea etnică și confesională.

Lucian NĂSTASĂ

MOSHE CARMILLY-WEINBERGER, *ISTORIA EVREILOR DIN TRANSILVANIA (1623–1944)*, București, Edit. Enciclopedică, 1994, 191 p. (Institutul de Iudaistică și istoric evreiască „Dr. Moshe Carmilly” Cluj-Napoca. Biblioteca Judaica I)

Deși minimalizată sau chiar marginalizată în profitul unor exigențe naționaliste, marile teme ale prezenței evreilor în spațiul românesc rămân de importanță majoră, impunându-se grabnice abordări pentru a nu lăsa loc mistificărilor istoriografice. Iată de ce, din această perspectivă, o recuperare generalizată a principalelor segmente socio-economice, politice și culturale în care se constată prezența activă a elementului evreiesc devine mai mult decât necesară. Nimic din tot ce a însemnat la noi proces de modernizare nu va putea fi analizat și interpretat fără a se ține seama și de aportul acestor alogeni.

Sigur că insuficiența cunoașterii provine și din câteva motive concrete, din care relevante ne par a fi. Pe de o parte, o anume izolare a acestui grup confesional ce și-a păstrat – într-un spațiu creștin – moravurile, tradițiile, limba și un spirit comunitar distinct; apoi, datorită principalei orientări a istoriografiei evreiești, de factură martirologică, apologetică uneori, care a pus mereu pe prim plan fie crimele și nedreptățile suferite, fie doar contribuțiile glorioase aduse la propășirea civilizației. Abia în ultimii ani s-a pus în lucru o cercetare pozitivă, socio-istorică, ce înfățișează evreii ca pe o componentă esențială și dinamică a istoriei generale, într-o gamă cât mai variată de fațete. Iar sub raportul acestor noi demersuri, un bilanț istoriografic orientativ pentru centrul Europei l-a oferit încă din 1991 Victor Karady în numărul special al revistei *SENS* (nr. 1, p. 14–18). Se constată însă pentru spațiul românesc un gol anevoie de explicat. În afara cărții lui Carol Iancu, *Les Juifs en Roumanie (1866–1919). De l'exclusion à l'émancipation*, Aix-Provence,